

Durdurun Dünyayı, İnecek Var!

ARGE Danışmanlık, Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Yılmaz Argüden tarafından hazırlanan "Durdurun Dünyayı İnecek Var!" başlıklı yazının kaynağı için lütfen [tıklayınız](#).

Tüm dünyada, herkesin gelir ve giderlerinin bir aylık süre için dondurulması ancak devletlerin vatandaşların temel ihtiyaçlarını karşılaması COVID-19 sorununun çözümünü ve ekonominin kaldığı yerden hızla harekete geçmesini sağlar mı?

Dünyayı başkalarıyla paylaştığımızı içimizde hissetmezsek ve küresel sorunlara birlikte çözüm üretmeye çalışmazsak dünya bizi içinde barındırabilir mi?

**Sen sana ne sanırsan,
Ayrığa da onu san.
Dört kitabın manası var ise
Budur işte.**

Yunus Emre

COVID-19 kısa sürede yerel bir sorundan küresel bir salgına dönüştü. Geçmişteki deneyim ve tüm uyarılara rağmen, devletler ve şirketler de insanlar kadar bu salgına hazırlıksız yakalandı. Virüs dolaşmıyor, ama insanlar dolaştıkça çok geniş kitlelere bulaşıyor. Bu yüzden, devletlerin en başta yaptıkları insanların hareketlerini sınırlandırmak oldu. Oysa, "Hareket demek, bereket demektir." ve hareket kısıtlanınca ekonomi durma noktasına geliyor. Bu nedenle, karar vericilerin sağlık ile ekonomi arasında öncelik belirlemede güçlük çektikleri gözlemleniyor.

Sağlık başta olmak üzere yaşam kalitesini etkileyen birçok boyut var. Ekonominin durma noktasına gelmesinin yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkileri olacağı da aşikâr. Tıpkı dönen bir çark durduğunda tekrar dönmeye başlaması ve momentum kazanması için daha çok enerji gerektiği gibi, ekonomiyi bir süreliğine durdurmanın yaratacağı momentum kaybı da yadsınamaz. Üstelik ekonomi durduğunda süregelen yükümlülüklerin nasıl karşılanacağı ve ilgili taraflarca nasıl paylaşılacağı da önemli bir konu olarak ortaya çıkıyor.

Bu nedenle, virüs ile mücadelede hem sağlık hem de ekonomi açısından bütünsel etki yaratabilecek bir fikri tartışmaya açmak istiyorum:

Dünyayı bir aylığına durdurmak ve adeta, virüsün dünyadan inmesini sağlamak!

Bu bir ayda devletlerin, sadece Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki en temel ihtiyaçlar olan "fiziksel ihtiyaçların" (yemek, içmek, barınma, hijyen ve sağlık) karşılanmasını sağlaması ve bunların dışındaki tüm faaliyetleri dondurmasından söz ediyorum:

1. Bir aylığına herkesin tüm gelirlerinden vazgeçmeleri, ancak sadece yaşamak için gerekli olan maliyetlerin de devlet tarafından karşılanmasının sağlanması.
2. Vatandaşların ve işletmelerin bu bir ay içerisinde tüm yükümlülüklerinin dondurulması: Her bireyin ve her işletmenin bir ay boyunca tüm kazançların ve tüm giderlerinin (elektrik, su, doğalgaz, sigorta, kira ve faiz dahil) dondurularak bir ay sonra aynı noktadan devam etmelerinin sağlanması.
3. Bütün ekonomik işlemlerin durdurulması ve çalışanlara ücretsiz 1 aylık izin verilmesi. Böylece insan dolaşımını kritik alanlar dışında (ör. güvenlik, gıda, sağlık) asgari düzeye düşürülmesi ve virüsün yayılmasının yavaşlatılması.
4. Bu kritik alanlarda çalışanların maliyetlerinin de devlet tarafından üstlenilmesi.
5. Devletin her hane veya vatandaşa zorunlu ihtiyaç olan gıda ve diğer malzemelerin bedava, kamu eliyle ve gönüllülerin desteğiyle dağıtımının sağlanması. Dağıtım sürecindeki kişilerin düzenli test edilerek virüsü yaymalarının önüne geçilmesi.
6. Virüs testi ve sağlık ile ilgili hizmetlerin bedava kılınarak panik ve kaygının önüne geçilmesi.
7. Sadece yaşamak için gerekli kritik faaliyetlerin sürdürülmesiyle ilgili maliyetlerin karşılanmasında devletlerin yedek akçelerinin yetmediği durumda gerekirse para basarak, ekonomi tekrar işlemeye başladığında bu maliyetin enflasyon yoluyla topluma yayılarak karşılanması.
8. Bu durumdan özellikle kötü etkilenecek ülkeler için küresel bir dayanışma kampanyasının başlatılması.

Bu adımların elbette maliyetleri olacak. Ancak belirsizliğin ve buna bağlı güven kırılmasının toplumsal maliyetlerinden daha az ve kontrollü olacağını görmek pek de kehanet sayılmaz. Ekonomi yönetimi aslında beklentilerin yönetimi olduğu için devletin insanların güvenliği ve yaşamı için güven vermesi ekonomik açıdan da en etkili araç olacaktır.

Önce Yaşam: Birimiz Hepimiz, Hepimiz Birimiz İçin!

Tüm vatandaşların yaşamsal temel ihtiyaçların karşılanması, bunun dışında herkesin tüm gelir ve giderlerinin bir aylık süre için dondurulması herkesi rahatlatır. Sosyal ve ekonomik hayatı 1 ay "tatile" çıkararak, sadece kritik altyapının (su, elektrik, enerji, iletişim, lojistik) çalışmasının sağlanması ve diğer faaliyetlerin bu dönemde uyutulması bireyler ve kurumlar arasındaki güven duygusunu güçlü kılar:

1. Herkesin bir ay gelir ve giderlerden muaf olarak evinde yaşaması, insanları bu açıdan eşitleyerek empati duygusunu geliştirir,
2. Virüsün yayılması yavaşlatılarak hastalanan kişi sayısı sınırlı tutulur, sağlık altyapı ve hizmetlerinin kapasitesini aşmaması sağlanır,
3. Virüs testi ile ilgili kapasite sınırları nedeniyle bu testlerin kullanılacağı kişiler, hastalık belirtileri taşıyanlar ve yaşamsal faaliyetlerin yürütülmesi için görev alanlarla sınırlandırılır,
4. İşveren ve işçi ile iş paydaşlarının güven bağları korunmuş olur,
5. Ekonomik işlemlerde ortaya çıkacak belirsizlik asgari düzeye çekilerek belirsizlik nedeniyle yanlış kararlar alınmasına engel olunur,
6. Karşılıklı yükümlülüklerin dondurulmasıyla ekonomik aktörler arasında olası ihtilaflar minimum düzeye indirgenmiş olacağından mücbir sebep ile durdurulan faaliyetlerin tekrar başlayacağı dönemde yönetimin zamanını ihtilaf çözmek yerine değer yaratmaya odaklanmasını kolaylaştırır.

Burada en kritik nokta, işgücü ve iş paydaşları ile yaşanacak ihtilaf ve çatışmaların yol açacağı karışıklık ve kırılmalar ile oluşacak güven krizi ve ekonomik değer zincirinin bozulmasının önüne geçmek olacaktır.

Türkiye’de 17,5 milyona yakın kişi tüketici ve konut kredisi kullanıyor. Kiracı aile sayısı ise 7 milyona yakın. Hane halkı tüketim harcamalarının ise %28’i kira giderleri. Para kazanmadan bu kadar ailenin ekonomik hayatın durduğu dönemde birikecek maliyetleri karşılamaları çok güç olacak. Keza, sayıları milyonu aşan işletmenin faaliyetlerinin durduğu (veya çok yavaşladığı) bir dönemde kredi, kira gibi yükümlülükleri birikmeye devam ederse bunları

karşulamakta güçlük çekeceklerini ve bazılarının kapanmak zorunda kalacaklarını da unutmamak gerekiyor. Her kapanan iş yerinin hem kaybedilen istihdam nedeniyle ekonomik ve sosyal sorunlara neden olacağını hem de içerisinde yer aldığı değer zincirindeki kapasiteyi azaltacağını da değerlendirmek gerekir.

Hane halkının gıda harcamaları istatistikleri göz önüne alındığında yaklaşık \$6,5 milyar dolarlık bir maliyetle Türkiye’de tüm vatandaşların bir aylık temel gıda harcamaları karşılanabilir. Buna su, elektrik, gaz ve sağlık masrafları da eklendiğinde aylık \$10-12 milyar civarında bir maliyet ile bu stratejinin uygulanması mümkün olabilir. Ne dersiniz?

İçinde Dünya Olmayan, Dünya İçinde Olamaz

Küresel bir sorun ile başa çıkabilmek için kararlarımız da küresel olmalı. Salgın ile ilgili kararlar birlikte alınmadığında, herkes sadece kendisini düşünerek karar almaya başladığında sorunun çözümü güçleşmekle ve daha pahalı hale gelmekle kalmıyor, AB gibi adında birlik kelimesi olan bir kurum bile çatırdamaya başlıyor.

Küresel sorunlarla baş edebilmek, küresel çaba gerektirir. Ancak, dünyadaki 200 kadar devletin egemenlik hakkı sadece kendi sınırları içerisinde geçerli. Bu devletlerin liderlerinin, özellikle 4-5 senede bir seçimle bu pozisyona gelenlerin ortalama görev süresi 2-2,5 yıl. Küresel şirketlerdeki CEO'ların da ortalama görev süreleri de 5 yılın altına indi. Bu nedenle, kısa vadeli bakış açısı dünya kaynaklarına hükmeden yöneticilerin ufuklarını da sınırlandırıyor. "Her koyun kendi bacağından asılır." anlayışı dünyayı toplumsal optimizasyondan uzaklaştırıyor.

Elbette küresel boyutta uygulanacak bir kararın önce uzlaşısı ile alınabilmesi, ardından da gözetilmesi için devletlerin ortak söz sahibi oldukları bir kuruma ihtiyaç var. Her türlü zafiyetine rağmen, Birleşmiş Milletlerin bu krizde böyle bir rol üstlenmesi ve veto hakkına sahip ülkelerin bu kriz süresince bu haklarından feragat etmesiyle gerçek bir küresel uzlaşma platformuna dönüşmesi sağlanabilir mi, sizce?

İnsanlık "**Ümit**" ve "**Güven**"i kaybetmezse bu felaketin de üstesinden gelecek.

Bu zor dönemde şeffaflık, hesap verebilirlik, adillik, tutarlılık, sorumluluk, katılımcılık ve etkililik ilkelerini kapsayan **iyi yönetim**in hayata geçirilmesiyle **kurumlarına güven duyulan daha iyi bir dünyaya** adım atabiliriz...